

# ÇEVİRİLER/TRANSLATIONS

## YIRMİNCİ YÜZYIL BİLİMİNİN TARİHİNE İLİŞKİN ÖNERİLER\*

George SARTON

Çeviren: Yavuz UNAT\*\*

Şu andaki asıl alanım Orta Çağ ve özellikle de on beşinci yüzyıl bilimi olmasına rağmen, Harvard Üniversitesi'nde modern bilimin tarihinin bir hocası ve *Isis*'in bir editörü olarak sorumluluklarım beni, yaşayan bilimin coşkun gelişimini olabildiği kadar yakından takip etmeye ve bu gelişimi geleneklerimizle birleştirip bütünleştirmeye zorlamaktadır. Bu nedenle şu soruları sormaktan kendimi alamam:

“Bilimin gelişimi zamanımızda da devam ediyorsa, bilimsel donanımı kuvvetli olan herhangi bir tarihçi, sürekli ilerleyen zamanımız bilimini anlayıp kaydedebilir mi? Yirmi birinci yüzyıl bilim tarihçileri, zamanımız biliminin tarihini yazabilirler mi? Bunu nasıl başarabilirler?”

Teknik zorlukları bir yana bırakalım ve tarihinin, bugünün bilimsel başarılarını anlamada zorluk çekmediğini varsayalım (bu büyük bir varsayımdır); bu tarihçi, çok karmaşık bir problemle karşı karşıya kaldığını kabul etmeli, hacimli olanlar arasından bir kaç karakteristik dökümanı seçmelidir. Aksi takdirde açık bir belirleme olanaksız olacaktır. Bunu en iyi şekilde anlamak için, modern bilimin tarihçisinin sıkıntısının Eski Çağ ve Orta Çağ tarihçisinin sıkıntısından farklı olduğu kavranmalıdır. Zaman içinde eski belgelerin büyük çoğunluğu tahrip edildiği için uzak geçmişle ilgilenen tarihçiler mevcut olanla yetinmek zorundadırlar. Tarihçi bunlar arasından tercih yapamaz; tam tersine, mevcut olan malzeme acımasız bir yazgıyla tarihçiyi seçmektedir. Ancak modern bilimin tarihçisi tam anla-

\* George Sarton, “Remarks Concerning the History of Science”, *Sarton on the History of Science*, Essays by George Sarton, Selected and Edited by Dorothy Stimson, Cambridge, Massachusetts 1962, s. 355-363.

\*\* Prof. Dr.; Kastamonu Üniversitesi, Fen - Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü.

myla, belgeler yığnında boğulmuştur. Modern bilimin tarihçisinin bu belgelerin hiçbirini anlamakta zorluk çekmediği varsayılsa bile, yine de bu tarihçi için, bu dokümanların hepsini gözden geçirmek fiziksel olarak olanaksız olacaktır. Bu durumda, zaman tarafından gerçekleştirilen doğal seçimin yerine yapay bir seçim konulmalıdır. Zaman Baba'nın<sup>1</sup> körü körüne seçmesi gibi böyle bir tarihçi de körü körüne seçebilir.<sup>2</sup> Fakat bu, hiç kimseyi memnun etmeyen son derece tehlikeli bir yöntem olacaktır. O halde asıl problemimiz, olabildiği kadar temel bilimsel belgeleri ve zamanımızın anıtsal yapıtlarını seçmektir.

Bilim tarihçilerinin kendi başarılarına, çağdaş bilimsel faaliyetleri doğru olarak değerlendirmede bilim adamları kadar yeteneksiz olduklarına itiraz edilebilir. Tarihçilerin de bildiği üzere, çağdaş değerlendirmeye göre, geçmiş bir sonrakiyle ilişkilidir - bu kanıtlanabilir. Bir kuramın ya da bir buluşun değeri meyvesine bağlı olduğundan çağdaş bilimsel faaliyetlerin anlaşılmasının zorluğu bir ölçüde kaçınılmazdır - bu meyvelerin bazıları epeyce gecikmiş olabilir. Ancak geçmişini ne kadar iyi bilirlerse bilsinler, tarihçiler geleceği kavrayamazlar. Bu nedenle, çağdaş kuramların analiz ve yorumları, ne kadar iyi olursa olsun, bu analiz ve yorumların sonuçlarının gerektiği biçimde tamamlanamamış ve bu sonuçların bir deneme niteliğinde olması kaçınılmazdır. Ulaşılan bu sonuçların, kuramlardan daha mükemmel olmasını hiç bir zaman bekleyemeyiz.

Böyle bir beklenti içine girmek hatadır. Eğer bu şekilde bir beklenti olsaydı, bilim tarihinin yazımından vazgeçilirdi. Böyle bir beklenti, çağdaş olayları da etkiler. Bir bakıma hiç bir bilimsel kuram kesin değildir; bir bilimsel kuramın her zaman eleştiriye, değişmeye uğraması hatta reddedilmesi olasıdır. Bu nedenle, tarihsel yargılar olsa olsa deneme türündendir. 20. yüzyılın sonlarına doğru en deneyimli tarih yazarı bugün kabul edilmeyen optik kuramlarını değerlendirirdi. Bilim derece derece, ard arda gelen tahminlerle gelişmiştir; bilim tarihinin de aynı yolda gelişmesi zorunludur. Bilim tarihinin mükemmel olacağı düşünülmemelidir; bilim tarihi kesinlikle mükemmelleştirilemez.

Ne var ki, tarihçinin çağdaş başarıları değerlendiremeyeceğini söylemek doğru değildir. Tarihçi çağdaş başarıları değerlendirebilir, hatta değerlendirir; fakat bu değerlendirme tahminîdir ve deneme biçimindedir. Ancak bu değerlendirme tekrar tekrar gözden geçirilmeli ve görevini de iyi yapmalıdır.

<sup>1</sup> Zamanın somut sembolü; zaman, ak sakallı, elinde bir tırpan ve kum saati ile yaşlı bir adam benzetilmiştir (Çevirenin notu).

<sup>2</sup> Zaman Baba'nın seçimi tamamen körü körüne değildir. Önemli ve güzel şeyler, genellikle önemsiz ve çirkin olanlardan daha kalıcıdır. Zaman Baba'nın seçimi az çok kaba ve dikkatsizdir, ancak sonuçta işe yarar. Bu nedenle geçmişe ilişkin belli hayallerimiz vardır. Alelade öğeler elendiği için geçmiş çekici olmasına rağmen, zamanımızda iyi ve güzel olan her şey alelade seline kapıldığından, şimdiki zaman can sıkıcı ve bunalıcıdır.

Bir seçim yapılmalı ve bu seçimi en iyi şekilde yapmak için de bütün önlemler alınmalıdır. Alınan bütün önlemlere rağmen seçim pek çok yönden eksik olacaktır. Fakat eksik bir seçim hiçbir şeyden daha iyidir ve bu seçim de derece derece kendiliğinden gelişir.

Genel anlamda nesnelere (uzay ve zamanda) uygun bir görüş açısıyla görmek için belli bir mesafede olmamız gerektiği ve eğer onları kendi bütünlüklerinde görmek ve farklı kısımların birbirleri ve bütün ile ilişkilerini doğru bir şekilde değerlendirmek istiyorsak, mesafemizin görmek istediğimiz nesnelere büyüklüklerinden daha fazla olması gerektiği doğrudur. Bu nedenle, on yedinci yüzyılın bilimsel başarılarını değerlendirmek, on sekizinci yüzyılın bilimsel başarılarını değerlendirmekten daha kolaydır ve birinci duruma ilişkin yargımız da ikinci duruma ilişkin yargımızdan muhtemelen daha doğru olur. Aynı şekilde, çağdaş şahsiyetlere ilişkin yargımızın konuyla ilgisi olmayan nedenlerle bozulması, daha kısmî ve daha az nesnel olma olasılığı, kişisel bağlantıları tamamen yok olmuş şahsiyetlere ilişkin yargılarımızın aynı nedenlerle bozulmasından ve daha kısmî ve daha az nesnel olma olasılığında daha yüksektir. Günümüzün en büyük şahsiyetleri, yarın pek büyük olarak kabul edilmeyebilirler ve küçümsenen ve görmezlikten gelinen diğer şahsiyetler ise, yüzyıllar geçtikçe daha fazla önem kazanabilirler.

Bununla birlikte, çağdaşlarımıza ilişkin yargımız, düzeltilmeye gerek duysa ya da tamamıyla yanlış olduğu kanıtlanmış olsa bile, her zaman ilgi çekici olarak kalacaktır; çünkü bu yargı bir fikir edinmemize yardımcı olacaktır. Bu nedenle, geçmişe ilişkin bir değerlendirmede bulunurken, geçmiş bilimsel faaliyetleri sadece basit bir biçimde değil, onları çağdaş bilimin ışığında da ele almalıyız.

Görevimizin zorluklarını bilincinde olduğumuz ve hata ihtimalini de göze aldığımız sürece, eşit derecede zor olan sorumluluklarımızın da farkına varırız. Hem bilim adamlarının hem de filozoflar ve eğitilmiş kişilerin kendi kendilerinin rehberleri olması için, tarihsel yöntemi yaşayan bilimin incelenmesine uygulamak gereklidir. En azından yaşayan bilimin kayıtlarını tutmalı ve böylece bizden sonraki tarihçilerin görevlerini kolaylaştırmalıyız.

1901'den 1940'a (1940 dahil) kadar olan bilimsel gelişimin kayıtlarını hazırlamayı deneyelim. "1940" diyorum, çünkü eğer, önerilerim hemen uygulanırsa, bu çalışma beş yıldan daha az bir zamanda tamamlanamaz. Yöntem, kırk yılın bilimsel çalışmalarının kronolojik bir listesinden ibarettir. Az çok buna benzer bir çalışma Ludwig Darmstaedter'in *Handbuch zur Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik* (2. basım, Berlin, 1908) adlı kitabında yapılmıştır. Ancak bu çalışma mükemmel ve tam olmaktan çok uzaktır.

Darmstaedter'a, çalışmanın sadece ilk kısmında yardım edilmiştir. Ancak bu kısım bile çok dikkatsizce hazırlanmıştır. Temel bilimsel çalışmaların bu türden bir listesi, çeşitli dergilerde yayımlanmış çeşitli bilimlere ilişkin yıllık incelemelerden veya çeşitli derneklerde sunulmuş başkanlık söylevlerinin metinlerinden ya da diğerlerinden, *Krallık Astronomi Derneğinin Aylık Bildirileri (Monthly Notices of the Royal Astronomical Society)* ya da *Bilim Haberleri (Science News)* veya başka dergilerde yayımlanmış yıllıklardan derlenmelidir.

Her bir buluşa ya da çalışmaya büyük boyutlu bir kart ayrılmalı ve bu kartlarda, tarih, çalışmanın tanımı, nerede yayımlandığı, çalışmanın anlamını açıklayan çeşitli yorumlar ve çalışmanın diğer çalışmalarla olan ilişkisi (neden, etki, eşzamanlılık, bağımlılığın ya da bağımsızlığın derecesi) bulunmalıdır. Ayrıca tarihsel tasnif de yapılmalıdır. Bir buluşun tarihinden söz edildiğinde bu, bir tarihten çok daha fazla bir anlam taşımalıdır; yani gerçek buluşun tarihini, buluşun bilgili bir şahusa ulaştığı tarihi, buluşa ilişkin raporun baskı tarihini ifade etmelidir. Bilim adamlarının isimleri, doğum (ve ölüm) tarihleriyle birlikte tam olarak verilmeli, fakat özel başarılarına ışık tutan detaylar haricinde diğer biyografik bilgilere yer verilmemelidir.

Kartların redaksiyonu ve sınıflandırılması çalışmanın ilk safhasını oluşturur. İkinci safha ise, özel bir konuya ilişkin bütün kartların çıkarılmasından ve düzgün bir sırayla orijinal raporların incelenmesinden oluşur. Bu, çalışmanın olabildiği kadar doğru ve tam olmasını sağlar. Analitik notlar her zaman kartlardadır. Buna ek olarak, her bir raporda verilen tarihsel işaretlerden yararlanılmalıdır. Yazar araştırmanın kaynağını bildirir ya da aynı türden diğer araştırmalara atıfta bulunur, vs. Bu gibi referanslarla yeni kartlar hazırlanır ya da eski kartlar düzeltilebilir ve notlar alınabilir.

Hayatta olmayan bilim adamlarına gelince, biyografilerde yer alan bu bilim adamlarının çalışmalarının genel değerlendirilmesi ilgimizi genişletir ve bilimsel çalışmaları daha açık ve yetkin bir şekilde saptamamıza yardım eder.

Bütün bu zahmetleri çektikten sonra, genel amacımızı açıklamak ve bilim adamlarından yardım istemek suretiyle, artık hayatta olan bilim adamlarını yazmaya hakkımız vardır.<sup>3</sup> Bu bilim adamları, (1) biyografik referanslara eklenen belli başlı faaliyetlerini ve bir sonraki deneyle ortaya

<sup>3</sup> Bir kitabın özünü kolay ve hızlı bir şekilde elde etmek için bu yöntemi istismar eden tembel yazarlar tarafından suistimal edilen belge sayısı hayli fazladır. Ancak bu durumda sorunumuz, sadece ek bilgilerin elde edilmesi anlamına gelirdi ve seçimimizi düzenlerdi. Bu kişiler, bir taraftan araştırmalarımızın niceliği ve ciddiyeti nedeniyle, diğer taraftan çağdaşlarının başarılarına tepki gösteren bilim adamlarının ortaya çıkarılması gerektiğinden haklı olurlardı.

çıkan önerilerini açıklamak, (2) çağdaş bilim adamlarının özel bir önem affettikleri diğer başarıları göstermek, (3) uygun öneriler teklif etmek isterler.

Bu incelemeler, belli başlı bilimsel akademiler ya da kurumların diğer üyeleri tarafından hazırlanan benzer araştırmalarla tamamlanmalıdır. Eleştirel ruh, yaratıcı ruhtan çok daha farklıdır; bazı insanlara yaratıcı ruh değil eleştirel ruh bahşedilmiştir: bu kişilerle işbirliği yapmak çok yararlıdır.

Böylece, bütün bu elde edilen veriler yeniden düzenlenir ve hangi çalışmalara çok sık atıfta bulunulduğu ve hangisinin diğerlerinden daha çok vurgulandığı anlaşılır. Bu, bir yıldızı (ya da iki veya daha fazla yıldızı) güvenilir kartlara yerleştirmemize ve böylece, bu çalışmaların ön sınıflamasını yapmamıza olanak tanır. Buna karşın diğer kartlar, son durumlarının tartışmalı olduğunu göstermek için bir (ya da daha fazla) soru işareti taşır.

Literatür araştırılmalı ve asıl bilimsel ilginin bazı ayrıntıları hakkında bilgi verilmelidir. Temel eserler yeni bilimsel düşünceler içerebilirler. Bu özel literatürün incelenmesi büyük zorluklar ortaya çıkartır. Büyük bir mucitle (L. H. Baekeland) uzun konuşmalarım dolayısıyla bu zorluklardan haberdarım. Fakat herhangi bir tartışmaya katılacak kadar onlarla yeteri derecede samimi değilim. Patent Bürosu'nun bir memuru ya da belli bir konunun uzmanı konu hakkındaki görüşlerini almak üzere davet edilmelidir.

Bütün bu kartların son sınıflandırılması ve yazımı bir grup engin bilgi ve deneyim sahibi ve şüpheye düşüldüğünde uzmanlara danışan birinci sınıf bilim adamları tarafından yapılmalıdır.

Son olarak, "bilimin bir kayıtı"ndan oluşan bilimsel faaliyetlerin kronolojik listesi, bütün açıklamaların bir özeti ve bir içindekiler listesiyle birlikte yayımlanır. Yayım, (1) oluşturulması kolay olan yazarlar dizini ve (2) çok zor ve güzel olan konular dizini olmak üzere iki dizinle tamamlanır.

1945 yıllarında 1901'den 1940'a *Bilimin Kayıtları'nın* (*Chronicles of Science from 1901 to 1940*) yayımlanmasından sonra, bu zaman zarfında çok değerli yeni bir çeşit deneyim kazanan aynı kadro, şimdi aşağıda tanımlayacağım benzer başka girişimlere başlar.

İlkin bu kadro, aynı yöntemle on dokuzuncu yüzyılın bilimsel bir kronolojisini hazırlar. İkinci olarak araştırmaya yıldan yıla devam eder ve her on yıl bittikten hemen sonra düzeltilmiş sonuçları yayımlar. Örneğin bu sonuçlar 1952'lerde yayımlanabilir. *Kayıtlar'*ın bu yeni edisyonu, ilaveli

indekslerle, yirminci yüzyılın ilk çeyreğini de içine alır. 1962'de, 1972'de, vs.'de de arada bir ilaveli indekslerle yeni edisyonlar hazırlanır. Birbirini izleyen her bir edisyon, bir önceki edisyona ilişkin ekleri ve yanlış-doğru cetvelini de içermelidir.

Yayımlandıkları sırada *Kayıtlar*, deneme niteliğindeki sentetik ifadelerle, ilgili dönemdeki bilimin tarihinin kabataslak resmini çizmelidir. Ana değişkenler bilim adamları olduğundan, bu olanaklara göre yapılırsa ya da yapılamaz. Bundan sorumlu olan bilim adamları (ya da bilim tarihçileri) genel ifadelerden kaçınacak kadar analitik düşünceli, vicdanlı ya da titiz ve çekingen olmalı veya bilakis, felsefi düşünceli ve arada genellemelere olan ihtiyaçları görebilecek kadar cesaretli olmalıdırlar - her gün değilse bile en azından Pazar günleri ve büyük tatillerde!

Buraya kadar çok önemli olan biyografik araştırmalar üzerinde yeterince durmadım. Bilimsel faaliyetleri ortaya koyan kişilere ilişkin bilgiler olmadan bu faaliyetleri tam olarak kavrayamayız, ya da en azından bu faaliyetlerin ince noktalarını ve insanî yönlerini değerlendiremeyiz. Bu nedenle, *Kayıtlar*'ımızın listesiyle meşgul olan araştırmacılar biyografik araştırmaların önemini kabul etmek zorundadırlar. Bazı durumlarda yeterli kadar biyografi mevcuttur, bazen de bu biyografiler tedarik edilebilir.

Çağdaş bilim adamlarının biyografilerinin hazırlanması ve yayımlanması ikinci dereceden bir zorunluluktur ve bir yan üründür. Biyografik bilgilere duyulan ihtiyacın bir an önce farkına varılmalı ve biyografilerin yokluğu bir engel olmadan çalışmalara başlanmalıdır.

Zaten boş zamanımızın ve enerjimizin büyük bir kısmı bu alanda harcanmaktadır. Akademilerin ve bilimsel kurumların çoğu biyografiler ya da en azından ölen üyelerinin biyografilerini yayımlamaya çalışırlar. Bu eğilim, buna benzer çalışmalar için yetenekleri olan pek çok bilim adamının çalışmalarını yarıda kesmelerine ve çok kötü biyografilerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu biyografilerden çok azı veya bir kaç tanesi mükemmeldir. Üstelik bu biyografilerden çoğu, akademik yayınlarda yer aldığından, akademik üyeler dışında fiilen bilinmezler.

Bu girişim, tek bir güvenilir yayında, bütün Bilim Cumhuriyeti (Republic of Letter) tarafından bilinen bir yayında merkezileştirilirse, çok iyi biyografilerin ortaya çıkacağı açıktır. Bunların çoğu, özel zorlukları ve böyle bir çalışmanın tuzaklarını çok iyi bilen, yüksek standartlarda ve mükemmel çalışmaya alışık profesyonel yazarlar (büromuzun üyeleri) tarafından hazırlanmalıdır.

Bu düşünce, bir yıl içinde ölen bilim adamlarına ilişkin bütün bilgilerin yer aldığı tek bir ciltte yayımlanır. Diyelim ki, 1940 yılına ait *Bilginlerin Yaşamları* (*The Scientific Necrology*) 1945'te biter; kadro çok deneyimli oldu-

ğundan sonraki çalışmalarda bitirme süresi beşten üçe düşer. Süreyi daha fazla indirmek makul değildir; çünkü vaktinden önce yapılan yayım eklerin sayısını düşürür. Özellikle ölümleri uzun süre gözden kaçmış dahi ve bilim adamlarına ilişkin bilgiler eksik kalır.

Her bir cilt belli bir yılda öldüğü bilinen tüm bilim adamlarının açık bir şekilde "Kim Kimdir"ini, buna ilave olarak bilim adamlarının (elli-ikiyüz arasında) resimleriyle birlikte uzun biyografilerini ve en tanınmış bilim adamlarının bibliyografilerini içerir.

Bu girişimin iyi bir örneği Alman Akademiler Birliği tarafından *Deutsches Biographisches Jahrbuch* adıyla yapılmıştır. Bu çalışma sadece Alman bilim adamlarına ilişkindir. Fakat sadece bilim adamlarını değil diğer alanlardaki seçkin kişileri de içerir. Bizim *Necrology*'miz ise bilimle sınırlanır; fakat tüm dünyayı kapsar.

*Çağdaş Bilim ve Öğrenimin Kayıtları (Chronicle of Modern Science and Learning)* ve *Bilginlerin Yaşamları (Scientific Necrology)* girişimleri birbirlerini tamamladıkları için aynı büroda hazırlanmaları daha uygundur. Yine de bazı bürolar sadece birine ya da diğerine ayrılabilir.

Masraflar önemsizdir. Tam bir bilimsel çalışma (nihayette ucuz bile olsa) her zaman pahalıdır. Bu görev sadece birinci sınıf insanlarla yerine getirilmelidir. Ancak masraflar, maaşlar ve büronun ihtiyaçlarıyla sınırlanmalıdır; çalışanlar büyük bir kütüphaneye ya da büyük bir kütüphaneye yakın bir yere yerleştirilmelidir; bundan sonra çok az sayıda başvuru kitabı yeterlidir; bu kişilerden laboratuarlara ve gözlemevlerine gidenlere herhangi bir ücret verilmemelidir.

*Çağdaş Bilim ve Öğrenimin Kayıtları (Chronicle of Modern Science and Learning)* ve *Bilginlerin Yaşamları (Scientific Necrology)*'nin, eğer çok iyi yapılırsa, çok yararlı olduğu hemen anlaşılacak ve her bir laboratuarda ve başvuru kütüphanesinde bunlara olan ihtiyaç hissedilecektir. Gereğinden fazla iyimser olmadan, bir süre sonra bunların tümüne ya da bir kısmına para ödeneceğini söyleyebiliriz.

Birbirini tamamlayan bu iki girişimin entelektüel değeri çok önemlidir. Bunlar, bugünün, hatta geleceğin tarihçileri ve bilim adamlarına sayısız bilimsel yayımlarımız arasında yollarını bulmalarına yardım ederler; çok fazla takdir edilmeye değer bazı başarılarımızın tam bir tarihinin, sırası geldiğinde yazılmasını mümkün kılarlar. Bunlar her çeşit tarihsel yazımın standartını yükseltir ve özellikle araştırmaları teşvik ederler.

*Bilimsel Literatürün Uluslararası Kataloğu'nun (The International Catalogue of Scientific Literatur)*<sup>4</sup> trajik başarısızlığını unutmamış olan ve bu

<sup>4</sup> Sarton, *The Study of the History of Science*, s. 59 (Cambridge, Mass., 1936).

hırslı girişimde batan paranın ve enerjinin yüksek değerini hatırlayan insanlar bu çalışmaya ilişkin mahzun bir tereddüde sahip olmalılar. Ancak *International Catalogue* ile *Necrology*'miz arasında esaslı bir fark vardır. *International Catalogue* tamamen analitiktir; amacı her bir bilimsel yayını, uygun başlıklar altında vermektir. Maddelerin sayısı da, sadece normal bir şekilde değil, fakat ırksal, millî ve dil çekişmeleri nedeniyle anormal bir şekilde hızla artmaktadır. *Catalogue* kullanışı ve iyi bir biçimde hazırlanmış olsa da, ne tarihçiler, ne filozoflar ne de bilim adamlarına fazla yardımcı olamaz. Karmakarışık bir biçimdedir ve asıl derde çare bulmaktan uzak, son derece değersiz ve ikinci sınıf bir yayımdır.

Buna karşın bizim uğraşımız tamamiyle sentetiktir. Temel düşüncemiz, sadece düzen değil seçimdir de. Çözme teşebbüsünde bulunduğu ve tarafsız bir yaklaşımla çözebileceğimiz problemler sınıflandırmadan çok seçimle ilgilidir. Şüphesiz sınıflandırma çok önemlidir, fakat çok az entelektüel çabayla bunu yapmak kolaydır - eğer yapılırsa ve otomatik olarak yapılmazsa (*Catalogue* bundan çok uzaktır). Seçim ise oldukça zordur ve iyi bir bilgelik, ustalık, dürüstlük ve cesaret ister. Ana hatlarıyla verdiğim yöntem, olabildiği kadar doğru ve sık sık düzeltme öneren sağlam bir seçimin temelini kurmak için bilgili kişilere yardım eder. Böylece sadece yarınımızın tarihsel sentezini değil, bugünün saf bilimsel düşüncesini ve bazı uzantılarını hazırlayabilir ve hatta bilime kılavuzluk etmede bile yardımcı olabiliriz.

Harvard Kütüphanesi, 185.

20 Ocak 1936.